

НАТАЛІЯ АВШЕНЮК

Інститут педагогічної освіти

і освіти дорослих НАПН України

м. Київ

МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ ДО ОБҐРУНТУВАННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Провідні науковці США, Канади, країн ЄС вважають глобальну освіту етичним викликом сьогодення, розглядаючи її як міжнародний вимір сучасної методики навчання і викладання у межах формальної й неформальної освіти, котра має на меті поглибити розуміння наявних проблем людства, їх вплив на локальному та глобальному рівнях. Головну місію глобальної освіти вони вбачають у наданні допомоги людям як активним громадянам глобальної спільноти щодо визначення своєї ролі у колективній та індивідуальній відповідальності за встановлення соціальної й економічної справедливості для всіх, а також за захист і збереження Земної екосистеми. Саме глобальна освіта, на їх думку, і є педагогічною концепцією, що лежить в основі цієї місії¹.

Ми переконанні, що визначальна роль учителя у цьому процесі полягає у сприянні учням усвідомити реалії глобалізованого світу як суспільства справедливості й рівноправ'я для всіх, підготуватися до гармонійного співіснування в умовах диверсифікованого суспільства. А відтак на перший план виступають питання відповідності професійно-педагогічної підготовки вчителя соціокультурним особливостям громади й стратегії цілеспрямованого формування його глобальної компетентності під час професійної підготовки та подальшого розвитку.

Впродовж останніх декількох десятиліть педагоги й дослідники приділяють значну увагу обґрунтуванню концепції глобальної освіти і глобальної компетентності вчителя. Їх діяльність на різних континентах підтримується міжнародними організаціями й професійними асоціаціями, зокрема: ЮНЕСКО, ПРООН, Північно-південним центром Ради Європи, Загальноєвропейською мережею «Тиждень глобальної освіти», Національною освітньою асоціацією США, Американською Радою

¹ Global Education Guidelines: *A Handbook for Educators to Understand and Implement Global Education* / ed. Miguel Carvalho da Silva. – The North-South Centre of the Council of Europe: Lisbon, 2008. – P. 16-17.

з проблем освіти, Центром міжнародного порозуміння Північної Кароліни, Азійським товариством міжнародної шкільної освіти тощо.

Аналіз соціально-педагогічних досліджень європейських інституцій засвідчив, що метою глобальної освіти учителя є розвиток так званої *глобальної компетентності*, котра уособлює знання, уміння, цінності й ставлення, необхідні для збереження сталого поступу світового суспільства, в якому кожний індивід має право на повне розкриття власного потенціалу². Глобальна компетентність, наголошується у цих документах, пов'язана не лише з усвідомленням різноманітності поглядів на глобальні проблеми, а й з тим, що вчитель викладає, як він навчає, у якому контекстному середовищі відбувається навчальний процес. Отже, на думку європейських учених А. Габезудо, Х. Христідіса, Ф. Гальбартшлагера та інших розробників «Посібника для педагогів з упровадження глобальної освіти», глобальна компетентність вчителя містить три компоненти: 1) знанневий, 2) вмінневий, 3) ціннісний. Охарактеризуємо ці компоненти розлогіше.

Так, *знанневий компонент* має збагачувати зміст переважної більшості навчальних предметів глобальним виміром, який поділяється на:

- *знання про глобалізаційні процеси і розвиток світового суспільства* – сфокусовані на концепціях соціальної справедливості та сталого розвитку як передумовах гарантування кожному індивіду життєво необхідних шансів для розвитку. Такі знання здобуваються під час вивчення проблем 1) рівня життя у локальному та міжнародному масштабах, 2) мультикультурного суспільства, 3) структурованого та безпосереднього насилля, 4) взаємозалежності регіонів, країн і континентів, 5) обмеженості ресурсів, 6) інформаційного суспільства й медіа;
- *знання з історії і філософії про універсальні концепції людської природи* – концепції щодо прав людини, демократії й законного управління, економічної і соціальної справедливості, чесної торгівлі, гендерної рівності, миру і вирішення конфліктів, громадянськості, диверсифікації, міжкультурного й міжконфесійного діалогу, сталого розвитку, збереження здоров'я, рівного доступу до науково-технологічних відкриттів;
- *знання про спільності й відмінності* – передбачає знання про спільність і відмінності світосприйняття, культур, релігій, поколінь, емоційних процесів представників різних континентів з метою виховання поваги до несхожості й різноманітності.

Вмінневий компонент представлено низкою ключових умінь, а саме:

² Global Education Guidelines: *A Handbook for Educators to Understand and Implement Global Education* /ed. Miguel Carvalho da Silva. – The North-South Centre of the Council of Europe: Lisbon, 2008. – P. 20.

- *критичне мислення й аналіз* допомагає вчителям, учням, студентам відкрито і критично сприймати та обдумувати глобальні проблеми; бути готовими висловлю свої думки на підставі нових доказів і раціональних аргументів; розпізнавати і протидіяти упередженості, ідеологізації та пропаганді;
- *мультиперспективне бачення* сприяє формуванню прогностичного мислення на основі різносторонніх точок зору на певну ситуацію чи проблему;
- *розпізнавання негативних стереотипів та упереджень* дає змогу ідентифікувати остані й ефективно їм протистояти;
- *іншомовна комунікація* допомагає досягати ефективної взаємодії з носіями різних мов в умовах культурної й мовної диверсифікації; усвідомлювати внесок кожної соціокультурної групи у збагачення мультикультурного суспільства й громади;
- *робота у команді й співпраця* сприяє визнанню й поцінуванню співробітництва у розподілі обов'язків і завдань, а також партнерства й групової роботи у досягненні спільних цілей;
- *емпатія* допомагає зрозуміти чуттєвість світосприйняття, поглядів і почуттів інших індивідів, зокрема тих, що належать до інших соціокультурних груп;
- *діалогічні уміння* передбачають активне слухання, повагу до думок іншої людини та конструктивну асертивність;
- *асертивність* сприяє здійсненню комунікації чітко й упевнено в собі, без зайвої агресії, що принижує права співрозмовників;
- *уміння справлятися зі складнощами, невизначеністю й протиріччями* дає змогу усвідомлювати складну й суперечливу природу навколишнього світу; бути готовим до роботи у невизначених ситуаціях; розуміти, що не існує єдино правильного вирішення комплексних проблем;
- *уміння залагоджувати конфлікти* передбачає урівноважене сприйняття конфліктів; конструктивне й послідовне вирішення конфліктних ситуацій;
- *креативність*, що стимулює уяву, необхідна для обмірковування глобальних проблем й творчої роботи в таких умовах;
- *дослідницькі уміння* допомагають формувати знання про глобальні проблеми, використовуючи різні пошукові ресурси.
- *уміння приймати рішення* уможливорює активну участь у процесах стратегічного планування та розвитку ініціатив шляхом використання демократичних процедур;
- *співпраця з медіа* сприяє обізнаності про різновиди медіа-продукції та провайдерів, а також сприйняттю інформації з критичної точки зору;

— *науково-технологічні* уміння необхідні для відповідального використання новітніх результатів і досягнень науково-технічного прогресу.

Ціннісний компонент у вигляді основоположних цінностей дає змогу викладачеві ідентифікувати базові принципи побудови навчального процесу; керуватися ними у доборі змісту навчання, використанні додаткових навчально-методичних матеріалів, розробці стратегій викладання, навчання, оцінювання, а також визначенні напрямів практичної діяльності учнів. Важливою метою глобальної освіти є формування цінностей, заснованих на знаннях глобальних проблем, для розвитку відповідальної громадянської позиції на індивідуальному та колективному рівнях. Цими цінностями є:

- *самооцінка, впевненість, самоповага та повага до інших* заохочує до розвитку власної гідності за своє соціальне, культурне та родинне походження, а також поваги до соціокультурних особливостей інших;
- *соціальна відповідальність* допомагає у розвитку згуртованості й причетності до відстоювання соціальної справедливості й безпечності світу на локальному, національному й міжнародному рівнях;
- *екологічна відповідальність* спонукає до підтримання природного екологічного балансу на локальному та глобальному рівнях;
- *неупередженість* допомагає у пошуку різноманітних джерел інформації, а також критичного й неупередженого ставлення до подій, що відбуваються у світі;
- *мрійливість* заохочує до розвитку уяви та уявлень про цілісність громади, суспільства й світу;
- *проактивна громадська позиція* посилює відчуття приналежності до (локально-глобальної) спільноти, у якій колективні й індивідуальні права визнаються всіма, культивується відчуття взаємної підтримки й участі у прийнятті колегіальних рішень на основі принципів плюралізму й соціальної справедливості;
- *солідарність* полягає у формуванні причетності до глобального громадянства, а також прагненні сприяти сталому розвитку світу, заснованому на правах людини, діалозі культур й співробітництві.

Отже, саме з такими якостями бачить об'єднаний європейський соціум компетентного вчителя, котрий виховуватиме свідомих європейських громадян для розвитку економічно сильного, стабільного й когерентного суспільства в умовах всеохопної глобалізації та інтернаціоналізації освіти. Про це, зокрема, наголошується і у «Маастрихтській Декларації про глобальну освіту» (2002). У цьому документі глобальна освіта трактується як міждисциплінарне явище, що об'єднує підходи: 1) розвивального навчання; 2) правового й пацифістського виховання; 3) конфліктології; 4) полікультурної, громадянської й екологічної освіти. У цьому загальноєвропейському документі зазначається, що глобальна освіта

спрямована на усвідомлення громадянами реалій глобалізованого світу та розвиток його як суспільства справедливості й рівноправ'я для всіх³.

Значного успіху, на нашу думку, в обґрунтуванні глобальної компетентності вчителя досягли американські і канадські викладачі й дослідники. Маємо сподівання, що їх науковий доробок стане у нагоді вітчизняним педагогам у розробці навчально-методичного забезпечення програм професійного розвитку вчителів в Україні.

Так, за американським ученим Фернандо Раймерзом, глобальна компетентність уособлює знання про складну природу світу, уміння інтегрувати на міждисциплінарному рівні способи вирішення глобальних соціальних, економічних та екологічних проблем. Зазначена компетентність уміщує морально-етичний компонент, що уможливорює мирне, поважливе й продуктивне співробітництво з представниками диверсифікованого суспільства з різних географічних регіонів⁴. Вона має тривимірну структуру взаємопов'язаних складових, а саме:

- 1) *Етичний вимір* – позитивне ставлення до культурної різноманітності та визнання глобальних загальнолюдських цінностей, що поважають відмінність і несхожість. Це спонукає до усвідомлення власної ідентичності та самоідентифікації, а також емпатії по відношенню до інших особистостей з різною ідентичністю; розуміння відмінності цивілізаційних потоків і здатність убачати у цих відмінностях можливості для конструктивної взаємодії між учнями та педагогами-колегами; переконання у рівності можливостей і прав усіх особистостей та відповідну діяльність щодо захисту цих прав. Етичний вимір, включаючи цінності, ставлення й уміння, що відображають відкритість, зацікавлення й позитивне сприйняття варіативності вираження людської культури, являє собою міжнародно – й глобально визнану рамку загальнолюдських цінностей. У своїй найпростішій формі вони проявляються у толерантному ставленні до культурної різноманітності. Вищий рівень їх розвитку передбачає визнання несхожості у крос-культурному контексті; культурну мобільність і адаптивність, що необхідні для розвитку емпатії, довіри та ефективних міжособистісних стосунків у диверсифікованому суспільстві.
- 2) *Діяльнісний вимір* – уміння здійснювати групову та індивідуальну комунікацію з носіями різних мов. Найефективнішим ресурсом для розвитку іншомовної комунікативної компетентності визнано,

³ Global Education in Europe to 2015: *Strategy, Policies and Perspectives. Outcomes and Papers of the Europe-wide Global Education Congress at Maastricht, the Netherlands, 15-17 November 2002* / eds. E. O'Loughling, L. Wegimont. – The North-South Centre of the Council of Europe: Lisbon, 2003. – P. 147-152.

⁴ Reimers F. *Educating for Global Competency* / Fernando Reimers. – in *International Perspectives on the Goals of Universal Basic and Secondary Education*. – eds. Joel E. Cohen, Martin B. Malin. – Routledge Press, 2008. – P. 6.

передусім, спілкування з кваліфікованими викладачами у навчальному процесі університету або спілкування з автентичними носіями мови, що вивчається, під час закордонного стажування, дистанційного чи транскордонного навчання в університетах – партнерах академічної мобільності.

- 3) *Академічний вимір* – ґрунтовні знання з всесвітньої історії та географії, усвідомлення міждисциплінарного характеру універсальних проблем людства щодо збереження здоров'я, кліматичних змін, економічних коливань та розуміння сутності процесу глобалізації, а також здатність до критичного й креативного осмислення комплексності сучасних глобальних викликів. Академічний вимір передбачає оволодіння знаннями різних соціально-гуманітарних галузей наук з порівняльної точки зору, зокрема: порівняльної і всесвітньої історії, історії культури, антропології, політології, міжнародної економіки, зарубіжної літератури, а також уміннями системного мислення для комплексного вирішення глобальних проблем.

Подібне структурування глобальної компетентності вчителя як сфери знань про регіони світу, різноманіття культур, глобальні проблеми, а також умінь ефективної взаємодії з глобальним середовищем, обумовлених відповідальним ставленням, знаходимо в аналітичному документі «Підготовка вчителів до епохи глобалізації: імперативи змін» Американської Фундації «Longview», котра з 1966 року здійснює просвітницьку діяльність серед молоді щодо глобальних проблем людства, сприяє поширенню міжнародної освіти, створює умови для інтернаціоналізації професійного розвитку вчителів. У цьому звіті, зокрема, зазначається, що вчитель зі сформованою глобальною компетентністю володіє:

- *знаннями* предмета спеціалізації у міжнародному вимірі та орієнтується у глобальних проблемах, дотичних до його предмета;
- *педагогічними уміннями*, щоб навчати своїх учнів аналізувати інформаційні першоджерела з різних куточків світу й визнавати різні точки зору;
- *прихильністю* до виховання учнів відповідальними громадянами своєї локальної та, водночас, глобальної спільноти⁵.

Отже, як бачимо з аналізованих джерел, глобальна компетентність є багатовимірним явищем, тому потребує застосування комплексу спеціальних предметів, під час викладання яких розкривалася б сутність глобалізації, формувалися б уміння використовувати ці знання для вирішення практичних проблем, а також розвивалися б риси характеру, необхідні вчителю для досягнення глобальних етичних цілей. Поліганий

⁵ Devlin-Foltz B., McIlvaine S. *Teacher Preparation for the Global Age: the Imperative for Change* / B. Devlin-Foltz, S. McIlvaine. – Longview Foundation for Education in World Affairs and International Understanding, Inc., 2008. – P. 7.

характер глобальної компетентності допоможуть розкрити такі предмети як всесвітня історія, географія, іноземні мови, культурологія, соціологія, критичне читання. Ми приєднуємося до переконання зарубіжних дослідників, що відповідні знання й уміння мають формуватися за допомогою міждисциплінарного підходу, котрий розглядається як нова методологія розвитку курікулумів вищих навчальних закладів у розвинених країнах ЄС, США й Канаді. Міждисциплінарність при цьому може реалізовуватися як шляхом інтеграції нового змісту та форм навчання у наявні програми, так і шляхом впровадження нових навчальних предметів⁶.

Великого значення у формуванні глобальної компетентності набуває опанування основ наукових досліджень та здійснення наукових проєктів, що віддзеркалює транснаціональну природу наукових відкриттів людства. Ключовим підходом у цьому процесі є заохочення студентів – майбутніх учителів до участі у міжнародній освітній діяльності, котра у реальному часі сформує відповідні уміння й навички, яких неможливо набути, сидячи за підручниками. На нашу думку, важко переоцінити екстра-курікулярні форми інтернаціонального навчання, зокрема організацію і проведення відео-конференцій зі студентами іноземних університетів; навчальних туристичних поїздок у межах діяльності «літніх університетів»; спільних семінарів на основі соціального партнерства з музеями, бібліотеками, видавництвами, медіа-провайдерами тощо. Зазначені проєкти допоможуть студентам усвідомити масштабність і різноплановість багатьох транснаціональних проблем, а також розвинути здатність перспективного бачення щодо вирішення цих проблем з урахуванням національних особливостей розвитку певного соціуму.

Наталія Авшенюк

МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ ДО ОБҐРУНТУВАННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Резюме

Стаття присвячена визначенню сутності глобальної освіти, що є невід'ємним компонентом професійної підготовки сучасного вчителя як суб'єкта міжнародної освітньої реальності. На основі аналізу документів міжнародних організацій та національних ініціатив країн ЄС, США, Канади охарактеризовано концепцію глобальної освіти, розкрито тривимірний характер глобальної компетентності вчителя.

Ключові слова: глобалізація, глобальна освіта, глобальна компетентність учителя.

⁶ Nordgren Rollin D. *Globalization and Education: What We Must Know and Be Like for Success in the Global Village* / D. Nordgren Rollin // *Phi Delta Kappa*. – 2002. – № 84 (4). – P. 319.

Natalia Awszeniuk

MIĘDZYNARODOWE PODEJŚCIE DO UZASADNIENIA GLOBALNYCH KOMPETENCJI NAUCZYCIELA

Streszczenie

Artykuł poświęcony jest określeniu istoty oświaty globalnej, co jest elementem przygotowania zawodowego współczesnego nauczyciela jako podmiotu międzynarodowej oświatowej rzeczywistości. Na podstawie analizy dokumentów organizacji międzynarodowych oraz inicjatyw narodowych krajów Unii Europejskiej, USA, Kanady, scharakteryzowano koncepcję oświaty globalnej, przedstawiono trójwymiarowy charakter kompetencji nauczyciela.

Słowa kluczowe: globalizacja, oświata globalna, globalne kompetencje nauczyciela.

Nataliya Avshenyuk

INTERNATIONAL APPROACHES TO SUBSTANTIATION OF TEACHER GLOBAL COMPETENCY

Summary

The article is devoted to definition of the essence of global competence, which is a component of professional training of a contemporary teacher as a subject of international education reality. On the basis of analyze of international organizations and national initiatives documents of EU, USA, Canada the concept of global education has been characterized, tri-dimension character of teacher global competence have been exposed.

Key words: globalization, global education, global competency of a teacher.